

UNELE CONSIDERAȚII TEORETICE PRIVIND RAPORTUL DE CAUZALITATE ÎN RĂSPUNDEREA JURIDICĂ DE DREPT PRIVAT

Veaceslav CERBA,
doctorand

SUMMARY

The paper below indicate show to evaluate the causal link when applying the juridical civil liability institution. The author tries to explain the criteria that facilitate this evaluation. We can also find here some interpretations of the causal link between the action that breaks the law and its dangerous effects.

Keywords: juridical civil liability, causal link, cause, effect

REZUMAT

Autorul prezintă în articol anumite criterii de evaluare a legăturii cauzale în cadrul răspunderii juridice civile. Aici regăsim anumite interpretări de ordin teoretic, aplicabile procesului de stabilire a conexiunii de ordin cauzal dintre fapta ilicită/delict civil și consecința negativă generată de ea.

Cuvinte-cheie: răspundere juridică civilă, legătură de cauzalitate, cauză, efect

Raportul de cauzalitate este inerent răspunderii juridice în general. Ar fi perfect valabilă afirmația și dacă ne-am referi la fiice formă a răspunderii juridice în parte. Determinarea acestui raport însă implică un șir de probleme ce se cer a fi soluționate. Corecta soluționare a lor determină și o corectă aplicare a legislației, în cazul invers fiind automat încălcată legislația (ne referim la cazul în care se va trage la răspundere altă persoană cu fapta căreia s-a făcut legătura cauzală a prejudiciului, și nu persoana între a cărei faptă și prejudiciu există reala legătură de cauzalitate). În scopul aplicării cât mai corecte a legislației și stabilirii cu cel mai mic grad de eroare (necesară fiind chiar excluderea acesteia) a legăturii cauzale dintre faptă și prejudiciu, doctrina a elaborat un șir de reguli de care se va ține cont la aplicarea normelor ce reglementează răspunderea juridică. În principiu, este vorba despre faptul că un prejudiciu poate fi cauzat prin acțiunile concomitente ale mai multor persoane, că nu întotdeauna este posibilă aprecierea categorică a valorii prejudiciului, din cauza efectelor ce se pot produce cu întârziere (spre exemplu, în dreptul mediului) etc.

Până la abordarea subiectului ce ține de cauzalitatea manifestată în

cadru instituției răspunderii juridice civile, este absolut necesară abordarea specificului general al cauzalității în ramurile de drept privat. În plus, dacă acceptăm că răspunderea juridică e "cheia de boltă" a oricărui sistem de drept (L. Pop) și că raportul de cauzalitate stă la baza oricărei răspunderi juridice (M. Djuvara), atunci deducem că raportul de cauzalitate este baza cheii de boltă a oricărui sistem de drept [5, p. 243].

Răspunderea juridică civilă este caracterizată de trăsături deosebite, ce îi conferă o flexibilitate maximă în aplicare și totodată care asigură o eficacitate maximă a realizării raporturilor juridice. Actualmente nu există o delimitare categorică între noțiunile de *răspundere civilă* și *răspundere materială* [15, p. 77]. Unii autori susțin ideea de a nu confunda răspunderea civilă cu răspunderea în dreptul civil și, totodată, de a nu confunda răspunderea civilă cu răspunderea patrimonială. Răspunderea patrimonială este o măsură care nu este specifică exclusiv dreptului civil, exemplu în acest sens servind confiscarea averii, plata amenzii contravenționale etc. În același mod, răspunderea personală este prezentă și în dreptul civil, și în celelalte ramuri de drept. În acest sens, definind răspunderea civilă, nu se poate face abstracție de faptul că ea reprezintă o formă a răspun-

derii de drept privat, unde, pe lângă faptul că răspunderea materială este prioritară celei personale, prejudiciul cauzat printr-o acțiune poate fi recuperat benevol prin acțiunile persoanei care a cauzat prejudiciul, fără amestecul organelor de stat și numai în virtutea conștientizării caracterului ilicit al faptei de către prima și a faptului că organele de stat competente pot interveni să asigure executarea obligației de recuperare a prejudiciului [15, p. 77].

În dreptul civil, lucrurile prezintă particularități când e vorba de răspundere juridică civilă, dar în ceea ce privește legătura de cauzalitate, aceasta e la fel de importantă. Importanța ei se explică prin faptul că niciodată nu se va răspunde pentru o faptă care nu a atras consecințe negative. Ideea e că în dreptul civil este necesară existența daunei pentru care se va răspunde [3, p. 2267].

Să analizăm un exemplu: Decizia Curții de Casație nr. 6454/2007 (Italia). În cazul daunelor provocate de animale, în conformitate cu reglementările în vigoare există obligativitatea instanței de a imputa repararea prejudiciului proprietarului animalului. Doar în cazurile în care proprietarul va putea dovedi rupea legăturii cauzale de către un factor extern, precum forța majoră sau altul cu eficiență cauzală etc., dauna nu îi va putea fi imputată.

Rezumatul speței: Doamna L. era în vizită la niște cunoscuți (posesorii ai unui câine). La un moment dat, câinele a atacat poșeta doamnei și haina, cauzându-i daune materiale. Aceasta ulterior a acționat stăpînii cîinelui în justiție, în vederea reparării integrale a prejudiciului suferit. În ultimă instanță, decizia judecătorilor a recunoscut parțiala vinovăție a proprietarilor, dar cea mai mare parte a vinovăției a atribuit-o persoanei dăunată. În consecință, proprietarii cîinelui au fost obligați la achitarea a 25% din daunele reale suferite de doamna L. Hotărîrea s-a fundamentat pe „înteruperea lanțului causal de un factor străin stăpînitorilor – neatenția doamnei L”.

Comentariu: În acest caz a fost dovedit și „aportul victimei” la producerea nefericitului fapt juridic, ceea ce debalansează legitățile existente vizavi de raportul de cauzalitate automat existent între fapta animalului și prejudiciu, după care și răspunderea stăpînitorilor. De aici din nou concluzia referitoare la importanța rolului instanței – stabilirea corectă a raportului causal, în caz contrar este posibilă aplicarea unei sancțiuni neadecvate, ceea ce ar avea, cu siguranță, un impact negativ asupra sistemului judiciar și credibilității acestuia.

În cazul în care se acționează contrar prevederilor contractuale sau legale, dar nu se cauzează niciun prejudiciu celui alt subiect, nu va exista temei nici pentru tragerea la răspundere civilă. Deci aici este lipsă noțiunea de tentativă, care în alte ramuri de drept se pedepsește. Uneori însă comiterea unei acțiuni ilicite în sine poate constitui o daună [15, p. 94], caz în care se va răspunde și pentru aceasta. În plus, răspunderea civilă survine dacă o cere subiectul prejudiciat, adică regula survenirii răspunderii din oficiu nu este aplicabilă răspunderii juridice civile. Atunci cînd există solicitarea din partea celui prejudiciat, dacă există legătură causală între faptă și prejudiciu, se va aplica răspunderea civilă persoanei culpabile. Dovada

inexistenței legăturii de cauzalitate exclude răspunderea persoanei reclamate.

Aceste reguli sînt valabile răspunderii civile delictuale în aceeași măsură ca și răspunderii civile contractuale. De menționat este faptul că răspunderea civilă contractuală survine în urma cauzării de prejudicii prin neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor stipulate de clauzele contractuale, iar răspunderea civilă delictuală survine drept consecință a săvîrșirii unui delict civil. Și în cazul cel dintîi, și în cel din urmă, legătura causală prezumată dintre încălcare și prejudiciu determină vinovăția persoanei culpabile. Definierea vinovăției, deși ține de o altă problemă, indică spre o atitudine psihică față de fapta ilicită și urmările acesteia [12, p. 13], dar o anumită atitudine psihică – și anume o atitudine subiectiv negativă, de ignorare a regulilor juridice instituite de societate, considerate valabile și acceptate ca valoroase la un moment dat în sistemul general axiologic al aceluia moment [11, p. 207].

Totodată, nu putem fi de acord cu opinia unor autori, conform căroră la aplicarea răspunderii în dreptul civil se pune semn de egalitate între condițiile de stabilire a raportului de cauzalitate la răspunderea penală și cea contravențională și condițiile de stabilire a raportului de cauzalitate la răspunderea civilă. Considerăm că în cazul în care la aplicarea măsurilor de răspundere în dreptul penal și în dreptul contravențional principiul ce guvernează stabilirea raportului de cauzalitate este principiul prezumției nevinovăției (lipsei legăturii de cauzalitate) pînă la proba contrarie, în aplicarea răspunderii civile principiul ce guvernează stabilirea legăturii cauzale ar trebui să fie prezumția existenței raportului de cauzalitate pînă la proba contrarie sau, mai concret, pînă cînd „prezumatul” va demonstra inexistența legăturii cauzale dintre fapta ilicită civilă proprie și dauna survenită. În acest sens ar fi adecvat utilizate și

regulile sistemelor de delimitare a faptelor sau împrejurărilor care să fie reținute în sfera cauzei ce a determinat producerea prejudiciului, și anume sistemul echivalenței condițiilor și sistemul cauzei proxime.

Astfel, la determinarea raportului de cauzalitate în aprecierea răspunderii juridice civile este necesară stabilirea strictă a limitelor răspunderii juridice prin:

- stabilirea naturii și caracterului faptei ce a cauzat prejudiciul (uneori însăși natura faptei creează un pericol social, care efectiv duce la sporirea pericolului în perspectivă, cum ar fi, spre exemplu, activitățile legate de utilizarea energiei nucleare);

- determinarea caracterului prejudiciului, și anume: dacă este un prejudiciu direct al faptului ilicit cauzator de prejudiciu sau este o consecință facultativă a acestuia [15, p. 77].

Pentru comparație vom prezenta criteriile de determinare a raportului de cauzalitate în sisteme de drept occidental, în practica și doctrina românească și în cele din Republica Moldova.

În țările occidentale, doctrina juridică și practica propun următoarele sisteme operaționale în materie de determinare a cauzei unui fenomen-consecință:

- sistemul echivalenței condițiilor (teoria condiției *sine qua non*) (prezentată la origine de von Buri);
- sistemul cauzei proxime;
- sistemul cauzei adecvate (cauzei tipice) [4, p. 115-120] (prezentată la origine de von Kries și Rümelin).

Sistemul echivalenței condițiilor presupune aprecierea conexiunii cauzale în funcție de lipsa acesteia sau de influența asupra rezultatului produs. Conform acestui sistem, orice condiție care a exercitat într-un fel sau altul influență ce a determinat producerea rezultatului este catalogată drept cauză [17, p. 369-370]. În urma unei simple analize a sistemului echivalenței condițiilor, putem ajunge la concluzia că avem nevoie

și de alte reguli pentru aprecierea raportului causal, întrucât călăuzirea exclusivă de acest sistem ne poate pune în dificultate, neștiind care cauză dintre toate cele incidente asupra rezultatului este totuși determinantă. Această dificultate se ivește anume datorită considerării echivalenței dintre condiții. Astfel, toate cauzele echivalente ne duc la concluzia că fie fapta are mai mulți autori, fie că mai multe fapte ale autorului au determinat apariția prejudiciului.

Dar cine și pentru care faptă totuși va fi tras la răspundere juridică? Din aceste interpretări ale sistemului echivalenței condițiilor ne dăm seama că nu este suficientă aplicarea cu exclusivitate a lui. Oferindu-i exclusivitate, consecința directă este cea de conferire a valorii de cauză unor fapte care din întâmplare intră în cercul de condiții ce au favorizat producerea prejudiciului. Spre exemplu, ieșirea unei persoane deghizate de la un bal mascat în stradă produce reacția de spiere asupra unui trecător care accelerează pașii, se poticnește, cade și-și fracturează unul dintre membrele inferioare, în plus, deteriorând un obiect fragil de mare valoare pe care-l avea asupra sa. Fiind transportat la spital, i se administrează medicamentele necesare, este supus procedurilor medicale de rigoare, iar în final i se amputează membrul inferior. În urma analizei cauzelor și efectelor conform sistemului echivalenței condițiilor, ajungem la concluzia că aceleași cauze au dus și la prejudiciul material cauzat prin deteriorarea obiectului fragil de preț, și la prejudiciul cauzat sănătății și integrității fizice a persoanei. Rezultă că, dacă persoana în costum de bal n-ar fi ieșit în stradă, nimic din toate celelalte nu s-ar fi întâmplat.

În principiu, logic gândind – da. Însă, totuși, nu putem echivala această acțiune a persoanei mascate cu neglijența medicului, din cauza căreia, la administrarea tratamentului și îngrijirea bolnavului, a devenit obligatorie amputarea membrului inferior fracturat al pacientului. Sau,

nu poate fi echivalată poticnirea persoanei cu alte cauze ce fac parte din lanțul causal concret. Din aceste considerente, opinăm că sistemul echivalenței condițiilor trebuie aplicat în calitate de un prim pas în tot procesul de stabilire a raportului de cauzalitate. Această necesitate rezultă din obligativitatea excluderii din analiza juridică a fenomenelor ce nu au nicio tangență cu problema analizată de juriști.

Aducem alt exemplu, din practica judiciară franceză, cunoscut sub numele de „vache pestiférée” (P. Conte, P. Maistre du Chambon). Este vorba de încheierea unui contract de vânzare-cumpărare în baza căruia cumpărătorului i se transmite bovina care a decedat la câteva zile după integrarea în cireadă. Însă înainte de a deceda, de la ea s-au contaminat celelalte bovine care, după scurt timp, au decedat și ele. În consecință, fermierul (cumpărătorul) a devenit insolubil, fapt care l-a determinat să se sinucidă. Deci, ultimul element al lanțului causal – și cel mai grav – este reprezentat de suicidul cumpărătorului. După sistemul echivalenței condițiilor, determinarea la suicid este făcută în egală măsură de procurarea bovinei, precum și de decesul tuturor bovinelor. În acest exemplu se mai poate deduce că adevărata legătură de cauzalitate, stabilită corect, contribuie la neaplicarea sancțiunii grave persoanei care a creat și ea o simplă condiție ce a contribuit într-o măsură mică la producerea rezultatului final grav. Justiția franceză a calificat cazul respectiv drept caz de forță majoră, vânzătorului fiindu-i absolut străină orice informație despre boala bovinei și, cu atât mai mult, orice intenție de a cauza decesul celorlalte bovine, daune materiale fermierului și, cu atât mai mult, decesul acestuia.

La fel din practica judiciară franceză vom demonstra o aplicare a teoriei echivalenței condițiilor foarte mult criticată de juriștii francezi. În așa-zisul „caz Perruche”, din cauza unei greșeli de diagnostic al feme-

ii însărcinate, mama nu a avortat copilul care, dacă nu s-ar fi produs această greșeală, ar fi fost evident că urma să se nască cu handicap. Astfel, acesta s-a născut cu handicap, iar mama a solicitat instanței să oblige medicul vinovat de eroare să-i achite prejudiciile materiale cauzate prin handicapul copilului, invocând faptul că dacă ar fi știut de handicap, ar fi avortat copilul și nu ar fi fost obligată să suporte tratamente permanente pentru acesta. Instanța i-a dat dreptate, aplicând sistemul cauzelor echivalente și a obligat medicul să suporte repararea prejudiciului material. Juriștii au criticat extrem de dur această decizie a instanței, invocând aplicarea incorectă a teoriilor cauzalității [16, p. 15]. Ulterior, în urma apelului, Curtea și-a reconfirmat poziția.

În opoziție cu teoria echivalenței condițiilor, jurisprudența anglo-saxonă utilizează teoria baconiană a cauzei proxime, din mulțimea faptelor determinante ea fiind cea mai apropiată de prejudiciul produs.

Sistemul cauzei proxime indică asupra faptului că din întreg lanțul causal determinantă ar fi ultima verigă, cea mai apropiată în parametri temporali efectului [10, p. 175-178]. După felul în care se exprimă unii autori, se poate deduce că această teorie se referă la proximitate nu doar din punct de vedere temporal, ci și din punctul de vedere al altor criterii. Astfel, acest lucru este dovedit de exprimarea: „Cauza este cea mai apropiată de efect și ultima de pînă la survenirea efectului din punct de vedere cronologic” [8]. Doctrina de specialitate totuși atestă că respectiva teorie se referă la parametrii temporali și nicidecum la alții. Deci, acest sistem de determinare a cauzei unui efect restrânge cercul de cauze, conferindu-i rolul determinant doar uneia – celei din urmă. Se consideră că în lipsa ultimei nici celelalte, precedesoare, nu ar fi dus la survenirea efectului.

În comparație cu sistemul echivalenței condițiilor, sistemul cauzei proxime este mai aproape de adevăr,

întrucât nicio altă condiție nu echivalează cu ultima (*causa proxima*). Totuși, nu ne putem pune de acord cu această modalitate de apreciere a raportului de cauzalitate, deoarece aceasta reprezintă extrema inversă a teoriei anterioare. Astfel, dacă echivalența condițiilor extinde excesiv cercul de cauze, atunci *causa proxima*, dimpotrivă, îl restrânge la fel de excesiv. Această extremă din nou poate să ducă la concluzii total eronate. Spre exemplu, accidentul rutier pe timp de ceață. În acest caz putem avea depășirea limitei admisibile de viteză pentru atare condiții, drept rezultat al cărei acțiuni se produce accidentul, provocând daune materiale și, eventual, de altă natură. Același accident se poate produce, dar fără depășirea vitezei, ci din simplul motiv al vizibilității reduse. În primul caz, cauza proximală a fost, evident, accelerarea excesivă și mărirea spațiului de frînare. Astfel, cauza proximală dobândește calitatea de cauză a accidentului rutier. În cel de-al doilea caz, tot spațiul de frînare nu este suficient pentru evitarea accidentului, dar nicidecum acest lucru nu-i poate fi imputat conducătorului auto în aceeași manieră ca și în primul caz. Cauza de facto ar fi cu totul alta – condițiile de vizibilitate redusă și nicidecum altceva.

În doctrină regăsim opinii care declară că acest sistem – al cauzei proximale – are tendința de a transforma raportul de cauzalitate din unul obiectiv în unul subiectiv, pornind de la premisa unui singur tip de cauzalitate – cauzalitatea mecanică, liniară, directă, univocă – cu aplicație generală [13, p. 175]. Iar în urma aplicării acestei cauzalități există toate șansele ca adevărata cauză să rămână fără apreciere juridică și, respectiv, adevăratul vinovat – nesancționat. În concluzie, teoria nominalizată este cea mai simplă în aplicare.

În practica anglo-saxonă, pentru stabilirea cauzei proximale se apelează la criteriul „gradului de verosimilitate” privitor la producerea efectului sau la criteriul ultimei șanse de a

fi evitată producerea prejudiciului.

Sistemul cauzei adecvate (tipice) se fundamentează pe ideea că la stabilirea raportului de cauzalitate urmează să fie reținute numai acele antecedente ale efectului ce întrunesc calitatea de condiție *sine qua non*, care îi sînt adecvate, în înțelesul că sînt tipice, adică în mod obișnuit sînt susceptibile de a produce efectul respectiv [13, p. 175]. Și aici, în urma analizei sistemului, ajungem la concluzia că el nu este întru totul eficient. E vorba mai cu seamă de cazurile în care, de exemplu, nu există precedent. E simplu a aprecia care ar fi urmarea unui fenomen ce este cunoscut, dar dacă ne-am referi la ceva care nu a mai fost înfîlnit, atunci categoric am fi puși în dificultate, deoarece tipicitatea ar fi lipsă. În cazurile unor acțiuni comune, cunoscute, această dificultate ar fi lipsă, deși nu am putea fi categorici în apreciere pînă nu s-ar dovedi adevărata conexiune dintre prejudiciu și o cauză concretă.

Din aceste considerente, ajungem la concluzia că nici sistemul dat, luat independent, nu ne oferă mereu cele mai bune soluții. Spre exemplu, incendierea proprietății unei persoane de către o alta, în mod tipic, duce la distrugerea proprietății primeia, pe cînd dacă am fi puși în situația aprecierii consecinței administrării unei substanțe necunoscute unei persoane, nu am putea aprecia efectul tipic. Totuși, în cazul nostru e vorba de aprecierea cauzei tipice, și nu a efectului. Cu toate acestea, nefiind cunoscută substanța, nu am putea afirma categoric că anume administrarea ei a cauzat, spre exemplu, îmbolnăvirea persoanei.

Pentru comparație, aducem un alt exemplu reprodus deseori în literatura de drept penal: o persoană, suferind de fragilitate anormală a creierului, decedează în urma unei foarte ușoare lovituri peste frunte, pe care i-a aplicat-o o persoană ce nu avea cunoștință de suferința victimei. Adepții teoriei cauzei tipice au afirmat că cel ce a lovit nu trebuie să răspundă, întrucît legătura

dintre lovitură și deces nu este tipică, pentru că, în mod obișnuit, un asemenea efect nu se produce. În realitate, exonerarea de răspundere este justificată, însă nu pe temei de cauzalitate, deoarece, în mod obiectiv, acest raport există, ci pe temeiul lipsei oricărei vinovății din partea autorului, care nu a cunoscut starea victimei și, deci, nu a putut să prevadă în niciun fel urmările gestului său [11, p. 176].

În dreptul continental european, în general raportul dintre eveniment (acțiune) și prejudiciul produs trebuie să fie adecvat. În doctrina românească se propun următoarele sisteme de apreciere a raportului de cauzalitate: *sistemul echivalenței condițiilor*, *sistemul cauzei proximale*, *sistemul cauzei adecvate*, *sistemul unității indivizibile dintre cauză și condiții* [11, p. 212-215], *sistemul cauzalității necesare* [1, p. 92]. Se poate lesne observa că, în majoritatea lor, criteriile propuse de doctrina românească coincid cu cele propuse de doctrina occidentală. Acest lucru este firesc, întrucît este vorba mai cu seamă de teoria dreptului în general și de teoria dreptului civil în special.

Elementul nou înfîlnit de noi este reprezentat de două sisteme: *sistemul unității indivizibile dintre cauză și condiții* și *sistemul cauzalității necesare*.

Sistemul unității indivizibile dintre cauză și condiții presupune că fenomenul-cauză nu acționează singur și izolat, ci în anumite condiții care, fără a produce ele singure efectul păgubitor, au favorizat totuși producerea acestuia. În asemenea condiții, toate împrejurările ce au contribuit la producerea prejudiciului obțin caracter cauzal, prin urmare, pot fi considerate cauze ale acestuia. Ținînd cont de aceste condiții, în literatură a fost propusă noțiunea de „complex cauzal” sau „relație cauzală complexă” [13, p. 178]. Astfel, acest concept, bazat pe teoria indivizibilității cauzei și condițiilor, separă elementele care, în mod obiectiv, se integrează rapor-

tului causal (cauze și condiții cu rol causal) de acele elemente care nu au eficiență causală [14, p. 35].

Sistemul cauzalității necesare pornește de la definiția cauzei în calitatea sa de categorie filosofică. Astfel, cauza este fenomenul care, precedînd efectul, îl provoacă în mod necesar. Deci, aici se ține cont de acel efect care este inerent cauzei, de acel efect care este imposibil să nu survină ca rezultat al acțiunii cauzei. Astfel, dintre toate cauzele posibile care chiar au și contribuit la survenirea rezultatului este selectată cea care în mod absolut necesar a făcut să survină rezultatul.

În ceea ce privește doctrina autohtonă, nu avem numeroase lucrări care ar trata teoria obligațiilor civile, dimpotrivă, numărul lor este destul de modest. În lucrările de teoria dreptului regăsim referiri la fenomenul cauzalității și la unele metode de determinare a raportului de cauzalitate. Sistemele noi, care ar fi tratate în exclusivitate de autorii autohtoni, sînt lipsă, existînd probleme actuale necercetate asupra cărora își concentrează atenția autorii. La nivelul teoriei dreptului, la stabilirea raportului de cauzalitate problema sistemelor aplicabile este soluționată prin aderarea la opiniile autorilor din alte state. În ceea ce privește practica judiciară, regulile aplicate în Republica Moldova, prin a căror prismă se stabilește legătura de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu în materie de răspundere civilă delictuală, țin de sistemul unității indivizibile dintre cauză și condiții [15, p. 81].

Doctrina franceză menționează că teoriile aplicabile se determină și în funcție de tipul răspunderii: obiectivă sau subiectivă. Astfel, în conformitate cu acest criteriu, se stabilește că pentru răspunderea obiectivă cea mai eficientă teorie este teoria cauzei adecvate, pe cînd pentru răspunderea subiectivă, cea mai aplicabilă teorie este cea a echivalenței condițiilor [9].

De exemplu, în urma unui accident rutier victimei i-a fost operată

o transfuzie de sînge, după care ea a contractat hepatita C. Aceasta a depus cerere de chemare în judecată contra centrului de transfuzie care, la rîndul său, a intentat acțiune de regres contra celui care a provocat accidentul. Curtea de casație franceză a decis că, de fapt, transfuzia a fost determinată de producerea accidentului, astfel încît s-a constatat echivalența condițiilor cauzatoare a efectelor negative – contractarea hepatitei C și obligarea suportării cheltuielilor conexe acestei îmbolnăviri de către centrul de transfuzie și autorul accidentului [18].

Alt caz în care s-a aplicat teoria echivalenței condițiilor se referă la contractul de vînzare-cumpărare a unui automobil, a cărui revizie tehnică fusese efectuată în mod neglijent. În urma încheierii contractului, după foarte puțin timp, automobilul a ieșit din funcțiune, dovedindu-se că revizia tehnică a fost efectuată necalitativ. Și vînzătorul, și controlorul tehnic au fost în egală măsură obligați la repararea daunelor cauzate cumpărătorului [19], teoria echivalenței condițiilor fiind aplicată prin argumentele că dacă nu ar fi existat vina controlorului tehnic, contractul de vînzare-cumpărare s-ar fi executat în mod ordinar.

Un alt caz care, de fapt, arată inoportunitatea aplicării teoriei echivalenței condițiilor în cazuri aparent similare. Aidoma cazului anterior, și în cel pe care-l vom prezenta ar fi două subiecte implicate direct și indirect în cauzarea daunei finale, dar chiar și în aceste condiții nu se va aplica teoria echivalenței condițiilor, situația fiind totuși diferită. Astfel, ”cazul Franck”, publicat în 1943 în Franța, este cel care a aruncat teoria echivalenței condițiilor mai departe de aplicarea frecventă de care se bucura aceasta. Este vorba de situația în care proprietarului i s-a furat automobilul, iar hoțul a provocat un accident rutier cu automobilul furat. La origine exista aparent și o oarecare vină a proprietarului. Hoțul, comișînd accidentul, a cauzat daune materiale și moartea

ciclistului lovit. Dacă s-ar fi aplicat teoria echivalenței condițiilor, consecința firească a unei atare judecări ar fi dus la partajarea vinovăției între proprietar și hoțul autovehiculului. Însă Curtea a respins orice raport de cauzalitate între acțiunile proprietarului și consecințele accidentului. Totuși și practica, și teoria franceză menționează că acest caz este unul particular și nicidecum nu diminuează importanța teoriei echivalenței condițiilor [20].

Concluzia care se impune este aceea că aplicarea tuturor elementelor „bune” din fiecare teorie ar reprezenta varianta ideală și pentru teoria dreptului, și pentru practica judiciară. Doctrina franceză a propus o soluție în acest sens, și anume o teorie așa-zisă a „amprentei continue a răului” („l’empreinte continue du mal”), invocată de Dejean de la Bâtie. În conformitate cu opinia acestuia, este necesar să se pornească de la prejudiciu și să se studieze toate antecedentele care ar fi putut contribui la cauzarea lui, după care trebuie să se studieze starea victimei anterioară faptei și starea victimei posterioară faptei ilicite, ceea ce ar reprezenta un studiu mai complex cu șanse mai mari de găsire a cauzei adevărate, adică de stabilire corectă a raportului de cauzalitate, apoi a gradului de vinovăție subiectului.

Criteriile pe care le-am nominalizat anterior fac parte din categoria celor obiective, important este să nu se facă abstracție la stabilirea raportului causal de criteriile particulare. În prezentul articol am dat exemplul fragilității victimei, fapt datorită căruia o simplă lovitură foarte ușoară, care în condiții normale n-ar fi putut provoca nicio daună sănătății, a cauzat decesul victimei. Acesta este, fără doar și poate, un caz particular și este absolut necesar să se țină cont de situația victimei.

Dar acest lucru nu este suficient. În egală măsură trebuie monitorizată starea victimei după producerea faptei ilicite, pentru că, în orice fel de condiții, cu siguranță acestea din urmă exercită influență asupra stă-

rii victimei, iar aflarea ei în condiții inadecvate, bineînțeles, îi agravează starea, dar acest fapt ulterior (subiectiv, și în niciun caz obiectiv) nu i se mai poate imputa făptuitorului. De exemplu, în urma accidentului, victima refuză o operație plastică fără riscuri și fără dureri chinuitoare și disproporționate, dar care ar fi asigurat victima contra riscului de agravare. Ulterior refuzului, agravarea se produce, în plus, victima suportând cheltuieli foarte mari. Evident că starea de agravare și prejudicial material nu-i pot fi imputate celui care a cauzat accidentul, aceasta fiind de fapt decizia instanței franceze.

Foarte interesantă apare și reglementarea cauzalității viitoare. De fapt, legislația civilă a Republicii Moldova nu stipulează expres care sînt condițiile survenirii răspunderii civile delictuale sau contractuale. Relativ la premisele răspunderii se stipulează: „Cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune” (alin. (1) art. 1398 din CC al RM „Temeiul și condițiile generale ale răspunderii civile delictuale”). Referitor la cauzalitatea viitoare, art. 1400 din CC al RM stipulează că „(1) Pericolul cauzării în viitor a unui prejudiciu dă temei interzicerii faptelor ce pot genera un astfel de pericol. (2) Dacă prejudiciul este o consecință a exploatării întreprinderii, instalației sau a unei activități de producție ce continuă să cauzeze daune sau să amenințe cu producerea unui nou prejudiciu, instanța de judecată poate să oblige pîrîtul, pe lîngă repararea prejudiciului, să-și înceteze activitatea, dacă încetarea nu contravine interesului public.”

Astfel, deși CC al RM nu prevede expres care sînt condițiile de survenire a răspunderii civile în formele sale, totuși acestea se subînțeleg din reglementarea răspunderii civile în general. Exemplu este art. 1400 indicat de noi, care prevede

răspunderea pentru viitor sau pentru fapte și prejudicii viitoare. De aici rezultă evidența raportului de cauzalitate între fapta sau activitatea invocată și prejudiciul viitor. Dacă nu ar fi vorba despre prezența sigură a raportului de cauzalitate, atunci nici legea nu ar permite sancționarea prin „interzicerea faptelor ce pot genera un astfel de pericol” și chiar „încetarea activității, dacă încetarea nu contravine interesului public”. Deși legea nu operează cu sintagma „cauzalitate viitoare”, noi am îndrăznit să o facem, întrucît opinăm că aceasta exprimă conținutul real al fenomenului vizat.

Dacă tot am luat sub aspect comparativ doctrina și reglementările franceze, vom exemplifica în acest sens prin art. 1382 din CC francez, care stipulează că „doar existența faptei ilicite, a prejudiciului material sau moral și obligativitatea uniunii acestora printr-un raport de cauzalitate determină survenirea răspunderii civile” [2, art. 1382].

Referitor la Codul civil al Republicii Moldova, nu avem inserate în textul unui articol condițiile survenirii răspunderii civile, deși din conținutul multor articole se face evidentă necesitatea existenței raportului causal dintre faptă și daună: art. 8 alin. (2): Drepturile și obligațiile civile apar: f) în urma cauzării de prejudicii unei alte persoane; art. 14. *Repararea prejudiciilor*: (1) Persoana lezată într-un drept al ei poate cere repararea integrală a prejudiciului cauzat astfel; art. 51. *Efectele apariției persoanei declarate dispărută fără veste*, alin. (2): Cel declarat dispărut poate cere administratorului fiduciar repararea prejudiciului cauzat prin administrarea necorespunzătoare a patrimoniului său; art. 374. *Revendicarea de către proprietar a bunurilor sale*, alin. (3): De la momentul încetării buneii-credințe, iar în cazul posesorului de rea-credință de la momentul dobîndirii posesiunii, posesorul răspunde față de proprietar pentru prejudiciul cauzat prin faptul că din vina lui bunul s-a deteriorat, a pierit sau nu poate fi re-

stituit din alt motiv; art. 595. *Obligația creditorului la despăgubire*: „Creditorul este obligat să repare prejudiciul cauzat debitorului prin întîrzierea acceptării prestației”; art. 863. *Răspunderea comodatului*, alin. (1): Dacă comodatul nu-și îndeplinește obligațiile stipulate la art. 860, comodantul poate cere imediat restituirea bunului și reparația prejudiciului cauzat etc.

De menționat că art. 1398 din CC al RM indică asupra „Temeiului și condițiilor generale ale răspunderii delictuale”. Astfel, se stipulează că „(1) Cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune. (2) Prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege. (3) O altă persoană decît autorul prejudiciului este obligată să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege. (4) Prejudiciul nu se repară, dacă a fost cauzat la rugămintea sau cu consimțămîntul persoanei vătămate și dacă fapta autorului nu vine în contradicție cu normele de etică și morală”.

De menționat mai este și faptul răspunderii solidare, reglementate de art. 1414 *Răspunderea pentru dauna cauzată în comun*. Astfel, dacă dauna a fost cauzată în comun de mai multe persoane, acestea poartă răspundere solidară. Legea explică mai departe că poartă răspundere pentru daună nu doar autorul faptei cauzatoare de prejudicii, ci și cel care l-a instigat sau l-a susținut, precum și cel care a beneficiat în mod conștient de un folos în urma daunei cauzate altuia (art. 1414 alin. (2)).

Aici se pune problema stabilirii raportului de cauzalitate și ne referim deja la ceva mult mai complex. Fiind vorba despre acțiunile concomitente sau consecutive ale mai multor persoane, legătura causală este determinantă în cazul unei acțiuni sau a mai multora dintre ele. Aici se cere să nu confundăm so-

lidaritatea cu acțiunea mai multor cauze asupra unui fenomen. Deci, solidaritatea se va răsfrînge doar asupra celor care au calitatea de instigator, susținător și beneficiar de foloase rezultate din daunele cauzate altei persoane. În rest, dacă e vorba de acțiunea mai multor cauze, evident că stabilirea raportului de cauzalitate va fi mai dificilă în sensul că va fi obligatoriu să se stabilească proporțiile daunei cauzate de fiecă cauză, aici nefiind admisă solidaritatea. Uneori se poate crea și situația de cauze multiple aparente, care ar putea concura între ele.

Totuși, nu putem trece cu vederea nominalizarea legăturii cauzale în textul CC al RM, și anume atunci cînd se referă la răspunderea pentru prejudiciul cauzat de produse defectuoase. În conformitate cu art. 1425 *Temeiurile reparării prejudiciului cauzat de produse defectuoase*, producătorul răspunde pentru prejudiciul cauzat de un produs cu viciu, chiar și în lipsa vinovăției, cu excepția cazurilor în care: a) nu a pus produsul respectiv în circulație; b) se poate considera, în funcție de împrejurări, că produsul nu avea viciul cauzator de pagube în momentul în care producătorul l-a pus în circulație; c) produsul nu este realizat nici pentru vânzare, nici pentru o altă formă de valorificare economică și nu este vîndut în cadrul activității profesionale exercitate de producător; d) viciul constă în faptul că produsul, în momentul în care producătorul l-a pus în circulație, corespundea unor dispoziții legale obligatorii; e) viciul nu putea fi identificat din cauza nivelului științei și tehnicii de la momentul în care producătorul l-a pus în circulație. În rest, ori de cîte ori este vorba de defectele produselor datorită cărora se cauzează daune, producătorul va suporta consecințele, unica condiție obligatorie fiind stabilirea raportului de cauzalitate dintre dauna cauzată și defectul produsului, iar această sarcină (dovedirea raportului causal) revine persoanei prejudiciate. Anume în acest sens utilizează CC

al RM sintagma „legătură cauzală”: art. 1428 *Sarcina probațiunii* – „Cel prejudiciat trebuie să aducă proba viciului, prejudiciului și a legăturii cauzale dintre ele.”

Există însă recomandări ale Plenului Curții Supreme de Justiție care vin în ajutorul celor ce aplică legea, indicînd expres condițiile de trageră la răspundere civilă delictuală în condiții concrete, printre care nominalizează expres și raportul causal dintre delictul civil și consecințele generate de acesta. Astfel, spre exemplu, conform unor atare recomandări: „Instanțele de judecată vor avea în vedere faptul că răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății este o răspundere delictuală, care trebuie să conțină în sine următoarele condiții generale, inclusiv în cazurile vătămării sănătății în timpul executării obligațiilor de serviciu:

- *existența unei fapte ilicite*, adică acțiune sau inacțiune care are ca rezultat încălcarea drepturilor subiective sau interesele legitime ale unei persoane;

- *existența unui prejudiciu* care constă în rezultatul sau efectul negativ suferit de o persoană prin vătămare a integrității corporale sau prin altă vătămare a sănătății, ori prin deces cauzat de fapta ilicită săvîrșită de o altă persoană sau ca urmare a „daunei cauzate” de un animal sau prin surparea construcției, pentru care persoana este ținută să răspundă;

- *legătura de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu*, adică prejudiciul cauzat sănătății să fie o consecință a faptei ilicite. Raportul causal dintre fapta ilicită a autorului prejudiciului și vătămarea sănătății are ca urmare pierderea posibilității persoanei prejudiciate de a obține venit;

- *existența vinovăției persoanei care a săvîrșit fapta ilicită* [6, p. 3].

În ceea ce privește prejudiciul moral, născut din cauzarea de daune (răspunderea civilă delictuală), acesta se repară de cel care l-a

cauzat altuia printr-o faptă ilicită extracontractuală (art. 616 alin. (2) din CC al RM și art. 219 alin. (4) din CPP al RM), fiind o sancțiune prevăzută de o regulă generală, care presupune:

- să se fi săvîrșit o faptă cu caracter ilicit;

- între fapta ilicită săvîrșită și prejudiciul cauzat altei persoane să existe o legătură directă de cauzalitate;

- autorul faptei cauzatoare de prejudiciu să fi fost în culpă;

- autorul să fi avut capacitatea delictuală în momentul săvîrșirii faptei [7, p. 6].

Concluzie. Oricare dintre recomandările din respectiva categorie este de un real ajutor în aplicarea corectă a legislației și, cu atît mai mult, în stabilirea realității raportului causal dintre faptă și consecințe. Din aceste considerente, opinăm că ar fi necesară generalizarea practicii judiciare și vizavi de problemele ridicate de stabilirea cauzalității în procesul de judecare a cauzelor în instanțele judecătorești autohtone. O atare generalizare, finalizată cu recomandările de rigoare, ar soluționa cel puțin în parte aceste probleme.

Recenzent
Ion POSTU,
dr., conf. univ.

Referințe bibliografice

1. Anghel Ion M., Deak Francisc, Popa Marin F. *Răspunderea civilă*. București: Ed. Științifică, 1970, 284 p.
2. *Codul civil al Franței* din 5.03.1803, promulgat la 15.03.1803 // <http://www.legifrance.gouv.fr/WAspad/RechercheSimplePartieCode?com mun=&code=CCIVILL0.rcv>
3. François Chabas. *Semaine Juridique*, éd. gale, 13 déc. 2000, p. 2313.
4. Eliescu Mihai. *Răspunderea civilă delictuală*. București: Ed. Acadmiei, 1972, 250 p.
5. Mihai Gheorghe. *Fundamentele dreptului. Teoria răspunderii juridice*. Vol. V. București: Ed. C. H. Beck, 2006, 292 p.
6. Hotărîrea plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova

Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces, nr. 6 din 04.07.2005. În: Baza electronică de date MoldLex.

7. Hotărîrea plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova *Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează repararea prejudiciului moral*, nr. 9 din 09.10.2006. În: Baza electronică de date MoldLex.

8. http://fr.jurispedia.org/index.php/Lien_de_causalit%C3%A9_%28fr%29.

9. http://fr.jurispedia.org/index.php/Lien_de_causalit%C3%A9_%28fr%29#Le_lien_de_causalit.C3.A9_en_droit_p.C3.A9nal.

10. Petre Anca, Popescu Tudor R. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Ed. Științifică, 1968, 224 p.

11. Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași: Chemarea, 1994, 1996, 499 p.

12. Stroe Constantin. *Reflecții filosofice asupra dreptului*. București: Lumina Lex, 1998, 335 p.

13. Stătescu Constantin, Bârsan Corneliu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București, 1993, 379 p.

14. Stoica V. *Relația cauzală complexă ca element al raportului de cauzalitate în procesul penal*. În: RRD, nr. 2, 1984, p. 33-45.

15. Trofimov Igor. *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediu*. Teză de doctorat, Chișinău, 2007, 147 p.

16. Denis Mazeaud. *Recueil Dalloz* nr. 4, 25 janv. 2001, p. 15-17.

17. Starck Boris. *Droit civil. Obligations. Responsabilite delictuelle*. 3-ieme edition. Paris: Litec, 1988, 423 p.

18. *Bull. civ.*, nr. 310, 2001, Franța.

19. *Bull. civ.*, nr. 66, 2002, Franța.

20. *Bull. civ.* du 6 janvier 1943, Franța.

UNELE REFLECȚII ASUPRA CONCEPTELOR DE GUVERNARE ȘI PUTERE EXECUTIVĂ

Aurel MARINESCU,
magistru în drept

SUMMARY

Article includes a study of the concepts of „governance” and „executive power” in contouring their essence, relation to others similar concepts, as well as the peculiarities that characterize them in the contemporary period.

Keywords: governance, government, executive power, executive, public administration

REZUMAT

Articolul cuprinde un studiu asupra conceptelor de „guvernare” și „putere executivă”, în vederea conturării esenței acestora, a raportului cu alte concepte similare, precum și a particularităților ce le caracterizează în perioada contemporană.

Cuvinte-cheie: guvernare, guvern, putere executivă, executiv, administrație publică

Introducere. Una dintre prioritățile actualei guvernări din Republica Moldova este integrarea țării în spațiul comunitar, iar continuarea procesului de reformă este o modalitate de accelerare a apropierei de Uniunea Europeană, în vederea democratizării și construirii unui stat de drept, viabil din punct de vedere economic și echilibrat din punct de vedere social. De aceea, un rol deosebit în avansarea pe parcursul european îi revine sistemului politic cu toate componentele sale indispensabile, sectorului asociativ, dar și managementului guvernamental, pentru că stilul de guvernare al unei țări reprezintă un factor de primă importanță în coordonarea eforturilor de reformare democratică și, deci, de promovare a dezvoltării umane și sociale [24, p. 51].

Sub acest aspect, tot mai mult în ultimul timp se impun în atenție asemenea subiecte precum: procesul și metodele guvernării, organizarea și funcționarea puterii executive, a administrației publice etc. Ținînd cont de direcția de dezvoltare a statului nostru, clarificarea esenței și raportului dintre aceste concepte devine deosebit de actuală și oportună.

Scopul prezentului studiu constă în analiza conceptelor de *guvernare* și *putere executivă*, în vederea conturării esenței acestora, a ra-

portului cu alte concepte similare, precum și a particularităților ce le caracterizează în perioada contemporană.

Rezultate obținute și discuții.

Problematika guvernării a suscitat atenția cercetătorilor în domeniul încă din cele mai vechi timpuri. Instituirea principiului separației puterilor în stat, formulat de Montesquieu, inspirat de anticul Aristotel, precum și de filozoful englez Locke, totodată a avut ca model regimul englez, care încă din sec. al XIII-lea a individualizat distincția clară dintre cele trei tipuri de putere: legislativă, executivă și judecătorească [6, p. 9], moment ce a contribuit semnificativ la cristalizarea în timp a fenomenului guvernării.

După cel de-al Doilea Război Mondial, dar cu preponderență în ultimii ani, pe fondul profundelor schimbări instituționale induse de globalizare, precum și de extinderea Uniunii Europene, concepte cum sînt *guvernarea*, *globalizarea*, *guvernarea globală*, *buna guvernare*, *buna administrare*, *suveranitate națională* sînt aduse în prim-planul vieții politice, economice și sociale, administrația publică fiind pilonul central al implementării acestora în societate. Acest fapt a determinat abordarea administrației publice, inclusiv a conceptului de *guvernare* – *putere executivă*